

סעיפים א'-ב'

גמרא – "אמר רבי חלבו אמר רב הונא א"ר אבא בר זבדא אמר רב: אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה. ומי אמר רב הונא הכי, והאמר רב הונא: אלמנה אינה טעונה ברכה? לא קשיא: כאן בבחור שנשא אלמנה (שטעונה ברכה), כאן באלמון שנשא אלמנה (שלא טעונה ברכה). ואלמון שנשא אלמנה לא?... מאי אינה טעונה ברכה דאמר רב הונא, אינה טעונה ברכה כל שבעה, אבל יום אחד טעונה ברכה. אלא הא דתניא: שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה ג' ימים, במאי? אי בבחור, האמרת שבעה! אי באלמון האמרת יום אחד? **איבעית אימא**: באלמון יום אחד לברכה ושלושה לשמחה. **ואיבעית אימא**: בבחור שבעה לברכה ושלושה לשמחה". (שם ז).

הראשונים דנו האם שתי הלישנות חולקות אחת על השניה:

מקצת גאונים, רמב"ם, רמב"ן, ה"ן, טור – אין מחלוקת בין הלישנות והלכה כשתיהן. לכן, אין אלמנה שיש בה שמחה יותר מג' אע"פ שנישאת לבחור. ומה **שבחור שנשא אלמנה** יש יותר ימי ברכה משמחה, זה מפני שהברכה באה על שמחה לבו של האדם ולבחור שלא התחתן מעולם יש יותר שמחה ולכן מברכים שבעה ימים, אבל לבטל מלאכתו זה משום האשה ואינה צריכה פיתוי ומספיקים שלושה ימים. **ואלמן שנשא אלמנה** כיון שכבר נשא ועכשיו אינו נושא בתולה אינו שמח כ"כ ולכן מספיק ברכה יום אחד ושמחה ג' ימים ע"פ תקנת בנות ישראל.

ובתולה שנשאת לאלמון כתב הר"י מיגש שהן הברכה והן השמחה הן שבעה ימים, כי האלמן צריך לשמח אותה ביותר. וכן הסכימו הראשונים. הרשב"א – שתי הלישנות חולקות והלכה כלישנא קמא [בגירסת הר"ן והבית יוסף בתרא], שאלמן שנשא אלמנה שלושה לשמחה ויום אחד לברכה, ובחור שנשא אלמנה ברכה ושמחה ז' ימים, כי איך אפשר שישכים למלאכתו לאחר ג' ימים ויברכו לו ברכת חתנים?! וכן נהגו.

אלמן שנשא אלמנה	בחור שנשא אלמנה	
יום אחד	שבעה ימים	ברכת חתנים
שלושה ימים	לרמב"ם ולרמב"ן שלושה ימים, לרשב"א שבעה ימים	שמחה

זרבי משה בשם הר"ן – כיום נוהגים שאף בחור שנשא אלמנה משמחה שבעה ימים כמו הברכה. **שו"ע** – הנושא בתולה חייב לשמוח שבעה ימים. וכרמב"ם, שהנושא את **הבעולה** שמח עמה שלושה ימים בין בחור ובין אלמן. והביא את הרשב"א כ"י"א שאם הוא בחור שנשא אלמנה צריך לשמוח ז' ימים, כי א"א שישכים למלאכתו ויברכו לו ברכת חתנים.

דין השמחה כאשר היא אלמנה שלא נבעלה

חלקת מחוקק – לאלמנה מן הנישואין יש שלושה ימי שמחה בלבד כי היא בחזקת בעולה. ואין הבדל בין בעולה ללא בעולה. **ב"ח, בית שמואל, גר"א, חת"ס** – דוקא בעולה ממש השמחה בה היא שלושה ימים, אבל אלמנה שלא בעולה דינה כבתולה ושמח עמה שבעה ימים.

רמ"א – האשה יכולה למחול על שמחתה ובטול המלאכה כי זו תקנה בשבילה. **והסבירו החלקת מחוקק והבית שמואל**, שבע ברכות נתקנו על שמחת לבו של האדם, ואם הוא בחור הוא שמח ז' ימים וכ"ש אלמן שנושא בתולה ששמח, אבל שמחת אכילה ושתיה ומלאכה זה משום תקנת האשה ולכן לבתולה נתקנו ז' ימים ואלמנה שלושה ימים כי אינה צריכה פיתוי כ"כ. לכן אשה יכולה למחות על שמחתה ובטול המלאכה של בעלה.

חת"ס – המנהג כרשב"א שבחור שנשא בעולה שמח עמה שבעה ימים. **ביע אומר** – הלכה כרמב"ן והשו"ע ששמח רק שלושה ימים.

איסור עשית מלאכה לחתן

גמרא – "...אי הכי אלמנה נמי תיבעל בחמישי?... אי נמי משום שקדו, דתניא: מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי? שאם אתה אומר תיבעל בחמישי, למחר משכים והולך לאומנותו והולך לו. שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלושה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת...". (כתובות ה).

פרקי דרבי אליעזר – "החתן דומה למלך, מה מלך אינו יוצא לשוק לבדו, אף חתן אינו יוצא לשוק לבדו. מה המלך אינו עושה מלאכה, אף חתן אינו עושה מלאכה". (סוף פרק ט"ז, לא מופיע בגרסתנו)

רמב"ם, ה"ן – מכאן למדו שבימי השמחה החתן אסור בעשית מלאכה בין בבתולה ששמח שבעה ימים ובין באלמנה ששמח ג' ימים.

שו"ע – פסק כרמב"ם שבימי השמחה אסור לעשות מלאכה ולא משא ומתן אלא אוכל ושותה ושמח עם אשתו בין בחור ובין אלמן. **רמ"א** – כתב את המדרש בפרקי דר"א, שחתן דומה למלך ואסור לו לצאת יחידי ולעשות מלאכה.

פתי"ש – משא ומתן ע"י שותף מותר, כגון שני אחים השותפים בחנות והקטן נשא בתולה, שמותר לגדול לפתוח את החנות ואין זה דומה לאבל כי כאן אסור רק לחתן ולא לאחרים לעשות מלאכתו.
פתי"ש – חתן אסור להסתפר בשבעת ימי המשתה.

האם האשה יכולה למחול על שמחתה?

המ"א – כרבנו ירוחם שהאשה יכולה למחול על שמחתה.

בית שמואל – השו"ע סובר שיכולה למחול כי השמחה היא תקנה למען האשה. והדבר תלוי במחלוקת הרמב"ם והרשב"א לגבי בחור שנשא בעולה, שלפי הרשב"א ולר"ן שימי השמחה הם ז' ימים לא מועילה מחילה ולרמב"ם שימי השמחה הם שלושה ימים מועילה המחילה.
 הרמ"א בסעי' א' חזר על איסור מלאכה ע"פ דעת הר"ן לומר שלא מועילה מחילתה. אמנם בסעיף ב' כתב את דעת רבנו ירוחם שכן מועילה מחילתה, וצ"ע.

חלקת מחוקק – אשה יכולה למחול על אכילה ושתיה ושמחה כי זו תקנה למענה, אבל לצאת לעבוד בשוק אין בזה מחילה כי חתן דומה למלך.

פתי"ש בשם ספר המקנה – חילק בפשטות שבסעי' א' מדובר בשונא בתולה ושם לא יכולה למחול כי האיסור הוא מצד עצמו, משא"כ בסעי' ב' שמדובר בנושא בעולה, שם האיסור אינו מצד עצמו ויכולה למחול.

סעיף ג'

זמן נישואי אלמנה

גמרא – "... ת"ש: דתני בר קפרא: ... אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי והואיל ונאמרה בו ברכה לאדם... אי הכי אלמנה נמי תיבעל בחמישי הואיל ונאמרה לו ברכה לדגים? ברכה דאדם עדיפא. ואי נמי משום שקדו, דתנאי: מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי? שאם אתה אומר תיבעל בחמישי, למחר משכים והולך לאומנותו והולך לו. שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלושה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת. מאי איכא בין ברכה לשקדו? איכא בינייהו אדם בטל, אי נמי יום טוב שחל להיות בערב שבת". (כתובות ה.)
רא"ש – עיקר הטעם הוא משום שקדו, כי לא קובעים זמן בגלל שנאמרה בו ברכה לאדם, לכן אם האדם בטל הוא יכול לשאת בכל יום, ואם בעל מלאכה הוא ישא ביום חמישי ויבעל בששי.

זמן נישואי בתולה

משנה – "בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי, שפעמים בשבת בתי דינים יושבים בעיירות ביום השני וביום החמישי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית הדין".
גמרא – "ותנשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין? שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלושה ימים: אחד השבת ושני בשבת ושלישי בשבת ורביעי כונסה". (שם ב.)
גמרא – "אמר רב שמואל בר יצחק: לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך שאין בתי דינים קבועים אלא בשני וחמישי, אבל קודם תקנת עזרא שבת דינים קבועים בכל יום, אשה נשאת בכל יום. מאי דהוה הוה? הכי קאמר: אי איכא בתי דינים דקבועים האידנא כקודם תקנת עזרא, אשה נשאת בכל יום. הא בעינן שקדו? דטריח ליה". (שם ה.)

רא"ש

1. **הקשה**, מדוע תינשא בכל יום, יהא דינה כאלמנה שנשאת ביום חמישי משום ברכה לאדם: **ותרץ**, שמשום ברכה לא מתקנים יום קבוע. וגם לגבי אלמנה הטעם העיקרי הוא משום "שקדו" שלא ילך למלאכתו. ובבתולה לא שייך הטעם שילך למלאכתו כי יש לו שבעת ימי משתה ולכן יכולה להינשא בכל יום.
2. לפי זה אין לכנוס בתולה ביום ששי ולבעול בשבת, כי אין בתי דינים קבועים בשבת. אמנם כיום נוהגים לכנוס ביום ששי ולבעול בשבת, כי ממילא אין בכל ימי השבוע בתי דינים קבועים ומי שיש לו טענה מסוימת מקבץ שלושה ומסדר טענותיו בפניהם.

נישואין ביום ששי וביום ראשון

גמרא – "אמר מר: בין כך ובין כך לא יבעול לא בערב שבת ולא במוצ"ש. בשלמא בערב שבת משום חבורה, אלא במוצאי שבת אמאי לא? ... אלא אמר רבי זירא: גזרה שמא ישחט בן עוף (בשבת לצורך הסעודה במוצ"ש). א"ל אביי: אלא מעתה יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת ידחה גזרה שמא ישחט בן עוף (להרבות בסעודת יום ראשון שהוא ערב יוה"כ)? התם דלנפשיה לא טריד, הכא דלאחרים טריד. אי נמי, התם אית ליה רווחא (לשחוט בלילה), הכא לית ליה רווחא. השתא דאתית להכי, ערב שבת נמי גזרה שמא ישחט בן עוף". (שם ד-ה.)
המב"ם – מכאן פסק שאין נושאים נשים בערב בשבת וביום ראשון גזרה שמא ישחט בן עוף ויבוא לחילול שבת בהכנת הסעודה. וכ"ש שאסור לישא בשבת. ואע"פ שהגמרא כבר פסקה שמותר לבעול בתחילה בשבת, מדובר שכנס קודם ודחה בעילתו.
ה"י מינשג"ה המב"ן – המנהג לכנוס ביום ששי הוא מנהג בורות, אלא שלא מיחו בידם.

ה"י נ"ה רא"ש – הגמרא פסקה בהמשך שמותר לבעול בתחילה בשבת, ולכן אין הלכה כמו הגמרא הנ"ל ולא חוששים שמא ישחט בן עוף ולכן מותר להתחתן ביום ששי וביום ראשון.

שנ"ע

1. הביא את דעת הרמב"ם וסיעתו שאסור לשאת ביום ששי וביום ראשון שמא יתקן הסעודה בשבת. והביא את דעת הרא"ש שמתיר וכן נוהגים. **פת"ש בשם הרמ"א** – ביום ראשון אין לשאת נשים מפני חוקות הגויים.
ילקוט יוסף – אין בזה חשש.
 2. כגמרא, שצריך משום תקנת שקדו לטרוח בסעודה שלושה ימים קודם החתונה.
חלקת מחוקק – תקנת שקדו היא לטובת האשה. לכן אם מוחלת אין להקפיד. וכן נוהגים כיום שלא מקפידים על ג' ימים דוקא.
 3. כמשנה, שבמקומות שבי"ד יושבים פעמים בשבוע בתולה נשאת ביום רביעי משום טענת בתולים.
 4. כמשנה, שאלמנה נשאת בחמישי כדי שישמח עמה שלושה ימים: חמישי, ששי ושבת ויוצא למלאכתו ביום ראשון.
- רמ"א** – העם נהגו לשאת נשים בתחלת החודש מתי שהלבנה מתמלאת. [אבל אין זה מנהג ממש שכך חייבים לנהוג – רמ"א בתשובה]
פתחי תשובה בשם פני יהושע – כיום ע"פ הטור וכל הפוסקים אשה נשאת בכל יום בין בתולה ובין אלמנה כשאין בעיה של שקדו, תמה הפני יהושע מדוע לא חששו לטעם ברכה שנאמרה בימים חמישי וששי. ועוד תמה על הרמ"א שהזכיר טעם שלא כתוב בגמרא והשמיט את טעם הגמרא שעדיף להינשא בימים חמישי וששי? והאריך בזה. מ"מ כל הרוצה לקיים דברי חכמים יחוש לכתחילה לטעם הברכה להינשא בימים חמישי או ששי.

סעיף ד'

רא"ש ור"ן בשם הר"ר אפרים, רי"ף, רמב"ג, רשב"א, שנ"ע – אם החתן לא רוצה לעשות סעודה לנישואין וקרובי הכלה תובעים אותו לעשות סעודה, כופים אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודה, כי אשה "עולה עמו ואינה יורדת עמו".
פתחי תשובה – אם אין קרובי הכלה מקפידים מועילה מחילה. ואין סתירה מסעיף א' שם כתוב שלא מועילה מחילה על אכילה ושתייה, כי שם זה עם כלתו אבל לעשות סעודה לאחרים מועילה מחילה.

סעיפים ה'–ו'**נישואין בשבת לבתולה**

הרמב"ם, רא"ש, שנ"ע – אין לכנוס את הבתולה בשבת כי זוכה במציאתה ובמעשה ידיה ונחשב כקונה קנין בשבת.
בית שמואל – אם עשו חופה ביום ששי והיתה נידה, אז לרמב"ם שלא קונה בחופת נידה אסורה לטבול בליל שבת כי יקנה בשבת. ולשאר פוסקים שמתירים מהני החופה ומותרת לטבול בשבת. ואע"פ שקונה תוספת כתובה, מ"מ הוא קנה אותה כבר ביום ששי. ולרמב"ם יש גם תקנה אם יודיעו לו שהיא נידה וירצה להינשא בכל זאת.

נישואין בשבת לאלמנה

ירושלמי – "אילין דכנסין ארמלן בערב שבת צריכים למיכנס מבעוד יום, שלא יהא נראה כקונה קנין בשבת". (כתובות פ"א ה"א)
הרמב"ם, ע"פ הגי' שמואל – אע"פ שבבתולה צריך יחוד הראוי לביאה, באלמנה לא צריך ביאה ממש, כי הוא לא סובר כמו הירושלמי אלא כבבלי שלא מחלק בין בתולה לאלמנה.
הרמב"ם, ע"פ מהרי"ל – הרמב"ם פסק כירושלמי ולכן חייב ביאה ממש.
רא"ש – חופה בבתולה קונה ביחוד שלא ראוי לביאה. ולכן באלמנה לא קונה אלא יחוד של ביאה [שלא כמו באלמנה] ואז זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, ולכן צריך להתייחד איתה בערב בשבת כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת. [וה"ה בבין השמשות, כי שבות לא גזרו במקום מצוה – ט"ז]

שנ"ע – פסק כרא"ש.

ג"ת – חייב לבעול כבר בערב שבת כדי שיקנה אותה. ומספיק רק העראה ולא גמר ביאה. וזה קונה.

חלקת מחוקק, בית שמואל – מספיק יחוד הראוי לביאה אע"פ שלא בעל ממש.

הבית שמואל נשאר בצ"ע על השו"ע אך כאן פסק כרא"ש שמשפיק יחוד הראוי לביאה, ובס' סא פוסק כרמב"ם שחופה הוא יחוד הראוי לביאה? וצ"ע.

נישואין בחול המועד ובערב הרגל

משנה – "אין נושאים נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמים מפני ששמחה היא לו, אבל מחזיר הוא את גרושתו...". (מו"ק ח:)
גמרא – "וכי שמחה היא לו, מאי הוי? אמר רב יהודה אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ואמרי לה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: **לפי שאין מערבים שמחה בשמחה**. רבה בר רב הונא אמר: **לפי שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו**. אמר ליה אביי לרב יוסף: הא דרבה בר רב הונא, דרב הוא! דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב: מנין שאין נושאים נשים במועד, שנאמר: **ושמחת בחגך, בחגך ולא באשתך**. עולא אמר: מפני הטורח (כי טורח לסעודת הנישואין ואסור לטרוח במועד). רבי יצחק נפחא אמר: מפני ביטול פריה ורביה (שידחה תמיד את הנישואין לחוה"מ כדי לעשות סעודה אחת לרגל ולנישואין)". (שם)

1. כגמרא, שלא נושאים נשים בחוה"מ לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמים, אבל מחזיר גרושתו מן הנישואין.
2. לארס בחוה"מ מותר, וכן להינשא ערב הרגל מותר אע"פ שרוב שבעת ימי השמחה יהיו ברגל, כי עיקר השמחה ביום הראשון [שׁו"ע או"ח סי' תקמו]

האם מותר לשאת ערב הרגל ולעשות סעודת הנישואין ברגל?

ה'ט"ב"א – אסור, אא"כ נכנסו מעצמם פנים חדשות.

השב"א – מותר, כי עיקר השמחה בנישואין.

שׁו"ע (או"ח סי' תקמו ס"ג) – פסק כרשב"א.